

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 344 с.
2. Ермоленко А. М. Дискурс в архітектоніці мовної прагматики. *Філософська думка*. 2016. № 4. С. 69–86.
3. Кравченко А. Г. Дискурс у світлі наукових дискусій. Концепція дискурсивного аналізу Т. Ван Дейка. *Актуальні проблеми сучасної германістики та методика викладання іноземних мов : колективна монографія / А. Б. Брутман, В. М. Бутов, Г. В. Василенко та ін.; під. заг. ред. П. В. Прохорової. Запоріжжя : Дике Поле, 2015. С. 5–19.*
4. Лук'янець В. С. Сучасний науковий дискурс: Оновлення методологічної культури / В. С. Лук'янець, О. М. Кравченко, Л. В. Озадовська. Київ, 2000. 304 с.
5. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ: ВЦ «Київський університет», 1999. 308 с.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термін. енцикл. Київ – Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
7. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. газетн. публіцистики]: монографія. Київ, 2002. 392 с.
8. Шевченко І. С. Мішель Фуко і дискурсивна парадигма в лінгвістиці. *Вісник Київського нац. лінгв. ун-ту. Серія Філологія*. Київ, 2009. Т. 12, № 1. С. 44–49.
9. Шевченко І. С., Морозова О. І. Дискурс як мисленнево-комунікативна діяльність. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Під заг. ред. І. С. Шевченко: монографія. Харків: Констант, 2005. С. 233–236.
10. Alvesson, M., & Kärreman, D. Varieties of Discourse: On the Study of Organizations through Discourse Analysis. *Human Relations*. 53(9). 2000. P. 1125–1149.
11. Dijk van T. A. Principles of Critical Discourse Analysis The sociolinguistic Reader. *Gender and Discourse*. Vol. 2. 1998. P. 367–393.
12. Foucault, M. The Order of Discourse. In R. J. C. Young (Ed.), *Untying the Text: A Post-Structuralist Reader*. Routledge Kegan & Paul. 1982. P. 48–79.
13. Foucault, M. *The Archaeology of Knowledge: And the Discourse on Language*. Pantheon Books, New York. 1972.
14. Hodge, R. and Kress, G. *Social Semiotics*. Cambridge; Oxford: Polity Press. 1988.

УДК 81`1+81`37=1

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.25.1.34>

**ЕВОЛЮЦІЯ ЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНА «ЕПОНІМ»
ВІД АНТИЧНИХ ЧАСІВ ДО СЬОГОДЕННЯ**

**EVOLUTION OF THE MEANING OF THE TERM “EPONYM”
FROM ANCIENT TIMES TO THE PRESENT DAYS**

Остапенко М.П.,

orcid.org/0000-0002-6378-7467

*молодший науковий співробітник відділу загального мовознавства
Інституту мовознавства імені О.О. Потебні Національної академії наук України*

Лексеми укр. *епонім*, англ. *eponym* та фр. *éponyme* походять від прикметника гр. *ἐπώνυμος*, який може трактуватись як 1. «названий за чимось», 2. «той, що дає назву». Вже в часи Античності цей прикметник міг уживатись на позначення як твірної, так і похідної одиниць. Це пізніше простежується у семантиці відповідних запозичених лексем.

У давньогрецькій мові у значенні «названий за чимось» прикметник гр. *ἐπώνυμος* використовується, зокрема, у Софокла, Евріпіда, та Страбона. У значенні «герой, іменем якого щось позначено; архонт, іменем якого називають рік» цей прикметник зафіксований, серед інших, в Арістотеля та Павсанія. Вживання слова в тому чи іншому значенні не корелює із діалектами, які використовували вищезазначені автори.

В англійській мові іменник англ. *eponym* почали активно використовувати в середині XIX століття. Лексема може вживатись на позначення як твірної (ім'я міфічної чи історичної людини, від якої походить назва країни чи народу), так і похідної (назва місця, людини, чи періоду, що походить від імені людини, а також назва чогось, частини чи органу тіла, утвореного від імені людини) одиниць.

У словниках французької мови слово фр. *éponyme* вперше з'являється вже в середині XVIII ст., трактуючись як епітет архонта, іменем якого називали рік його правління. Вже наприкінці XIX ст. лексема починає вживатись у значенні «той, хто запозичив своє ім'я від чого-небудь». На сучасному етапі розвитку французької мови слово *éponyme* може позначати як твірний онім, так і похідну одиницю.

В українському науковому дискурсі термін *епонім* може вживатися у значенні як твірної, так і похідної одиниці. В обох випадках можна говорити про його широке та вузьке трактування. У визначенні лексеми як твірної одиниці вузьким підходом є віднесення до епонімів лише антропонімів. Широким підходом є зарахування до епонімів усіх можливих типів власних назв. Коли термін *епонім* розглядається у значенні «похідна відонімна лексема», вузьким підходом є тлумачення лексеми лише як «терміна, утвореного від власної назви» або «похідного слова від антропоніма», тоді як широкий підхід охоплює будь-які деономастичні одиниці.

Ключові слова: епонім, епонімія, ономастизм, енантіосемія, деономастичний словотвір.

Lexemes Ukr. епонім, Eng. eponym and Fr. *éponyme* derive from Gr. *ἐπώνυμος*, which can be interpreted as 1. «named after something», 2. «the one who gives the name». Even in Antiquity this adjective could have been used to designate both creative and derivative units. It was later traced in the semantics of the corresponding borrowed lexemes.

In the ancient Greek language the adjective Gr. *ἐπώνυμος* is used in the meaning «named after someone» in particular by Sophocles, Euripides, and Strabo. In the sense of «a hero by whose name something is designated; archon, by whose name a year is called» this adjective is recorded, among others, in Aristotle and Pausanias. The use of the word in one or another sense does not correlate with the dialects used by the above-mentioned authors.

In English the noun Eng. eponym began to be actively used in the middle of the XIX century. This lexeme can be used to denote both a creative unit (a name of a mythical or historical character from whom the name of a country or people has come) and a derivative unit (a name of a place, person, or period derived from that of a person, as well as the name of something, part or body organ, derived from a person).

In the French language dictionaries the word Fr. *éponyme* appears for the first time in the middle of the XVIII century, and it is interpreted as an epithet of an archon, whose name was called the year of his reign. Already at the end of the XIX century this word began to be used in the sense of «one who borrowed its name from something». At the current stage of the development of the French language, the word *éponyme* can denote both a creative onym and a derived unit.

In the Ukrainian scientific texts the term eponym can be used in the meaning of both creative and derivative units. In both cases we can talk about its broad and narrow interpretation. When this lexeme is defined as a creative unit, a narrow approach is to attribute only anthroponyms to eponyms. A broad approach is to include all possible types of proper names among potential creative eponyms. When the term eponym is considered in the sense of «derived deonomastic lexeme», the narrow approach is to interpret the lexeme only as «a term formed from a proper name» or «a word derived from an anthroponym», while the broad approach covers any deonomastic units.

Key words: eponym, eponymy, metonymy, onomastism, enantiosemy, deonomastic word formation.

Постановка проблеми. У наших розвідках для позначення лінгвістичної категорії, яка репрезентує лексеми, що є похідними онімів і виражають істотно інше, у порівнянні з твірною одиницею, значення, ми використовуємо лексему *епонім*. Історично цей термін прийшов у сучасні європейські мови із класичних мов, а саме – з грецької. У Грецько-російському словнику О. Д. Вейсмана 1899 року наведено прикметник гр. *ἐπώνυμος*, який може трактуватись як 1. «названий за чимось», 2. «той, що дає назву» [2, с. 522–523]. Як показано у словниковій статті, уже в часи Античності цьому слову була притаманна внутрішня енантіосемія – прикметник *ἐπώνυμος* міг використовуватись як для позначення твірних онімів, так і для похідних відонімних одиниць. Така двозначність наявна у значенні похідних іменників, уживаних у сучасних європейських мовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням епонімів та епонімії займалися М. Г. Блау, В. Н. Губін, М. М. Дзюба, С. С. Єрмоленко, Ю. О. Карпенко, О. П. Ковальчук, Ж. Лебук, В. М. Лейчик, М. Мансер, Г. Стерн, М. Фрімен, В. Швайкарт. Окремі лексико-семантичні розряди епонімів-термінів вивчали Н. В. Бондар, С. І. Лехніцька, В. Г. Синиця, Л. В. Стегніцька, І. Є. Томка (медицина, біологія), Л. М. Конопляник, Р. Б. Микульчик (фізика), В. В. Тарасова (хімія), Л. А. Закреницька (христи-

янське богослів'я), Р. Я. Дмитрасевич (юридична психологія), О. В. Романчук, Р. С. Коваль (спорт) та інші. Однак у розвідках вищезгаданих дослідників фокусується увага власне на вивченні явища епонімії, а не на використуваному термінологічному апараті. Визначення терміна *епонім*, яким послуговуються автор, або коротко наводиться на початку подібних публікацій, або не подається зовсім. Іноді навіть за наявності конкретного визначення автор може використовувати термін *епонім* в обох значеннях.

Постановка завдання. Завданням цієї розвідки є аналіз історичної еволюції семантики терміна укр. *епонім* (гр. *ἐπώνυμος*, англ. *eponym*, фр. *éponyme*) у давньогрецькій, англійській, французькій та українській мовах, а також аналіз особливостей уживання цього терміна в українському науковому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Давньогрецька мова. У давньогрецькій мові знаходимо приклади вживання прикметника *ἐπώνυμος* в обох значеннях, зафіксованих у словнику Вейсмана. У значенні «названий за чимось» цей прикметник використовується, зокрема, у Софокла («*καὶ κάρτα, τοῦδε τοῦ θεοῦ γ' ἐπώνυμοι*» [Soph. OC. 65] – «Авжеж. І йменням сього бога звуться» [18]; 401 р. до н. е.), Евріпіда («*Ἀθήνα: ...ἐπώνυμος δὲ σῆς ἀφικόμην χθονὸς...*» [Eur. Ion. 1555] – «Афіна: ... я прибула до вас з названої за моїм іменем

землі (= з міста Афіни)»; 412/408 р. до н. е.) та Страбона («ἐστὶν ἡ τῶν Ἐξίτανῶν πόλις, ἐξ ἧς καὶ τὰ τὰριχὴ ἐπωνύμως λέγεται» [Strabo. Geo. III. 4.2] – «є місто екзитанів, від якого, кажуть, солонина отримала найменування»; гр. *Ταριχηῖαι* – назва міста в Єгипті, гр. *τάριχος* – солонина [2, с. 1227]; приблизно 7 р. до н. е.).

У значенні «герой, іменем якого щось позначено; архонт, іменем якого називають рік» лексема *ἐπώνυμος* зафіксована, зокрема, в Арістотеля («ταῖς δὲ φυλαῖς ἐποίησεν ἐπώνυμους ἐκ τῶν προκρίθεντων ἑκατὸν ἀρχηγῶν, οὓς ἀνεῖλεν ἡ Πυθία δέκα» [Aristot. Const. Ath. 22, 6] – «для філ він оголосив епонімів зі ста попередньо визначених архегетів десять, обраних Піфією»; 329/323 р. до н. е.), Павсанія («τῶν δὲ ἐπώνυμων – καλοῦσι γὰρ οὕτω σφᾶς – ἔστι μὲν Ἴπποθόων Ποσειδῶνος καὶ Ἀλόπηθς θυγατρὸς Κερκύνος, ἔστι δὲ Ἀντίοχος τῶν παίδων τῶν Ἡρακλέους, γενόμενος ἐκ Μήδης Ἡρακλεῖ τῆς Φύλαντος, καὶ τρίτος Αἴας ὁ Τελαμῶνος, ἐκ δὲ Ἀθηναίων Λεῶς» [Paus. Hell. Per. I, 5.2] – «серед епонімів – так їх називають – є Гіппотон, син Посейдона та Алопи, доньки Керкіона, є Антиох з дітей Геракла, народжених Гераклу Медою, донькою Філанта, третій – Аякс, син Теламона, з афінян – Леонт»; 170 рр. н. е.).

Уживання слова в тому чи іншому значенні не корелює із діалектами, які використовували вищезазначені автори. Софокл та Евріпід писали аттичним діалектом, Арістотель – мовою, притаманною перехідному періоду від аттичного діалекту до койне, натомість Павсаній та Страбон використовували койне.

Двозначність грецького слова простежується і в мовах, до яких воно було запозичене. Спочатку більш поширеним було трактування лексеми *ἐπώνυμος* як «той, що дає назву». Пізніше слово почали вживати й у значенні похідної деономастичної одиниці.

Англійська мова. В англійській мові іменник англ. *eponym* [25; 33; 34] почали активно використовувати в середині XIX століття. У словниках Merriam-Webster та Oxford English Dictionary засвідчено перше письмове використання іменника у 1846 році [25; 34], тоді як в Online Etymology Dictionary вказано 1833 рік [33]. У словнику The Century dictionary and cyclopedia in ten volumes (Vol. II, 1896 рік) наведено такі визначення іменника англ. *eponym* (з відміткою, що раніше форма могла бути записана як англ. *eponyme*): 1) назва місця, людини, чи періоду, що походить від імені людини; 2) ім'я міфічної чи історичної людини, від якої походить (реально чи гіпотетично) назва країни чи народу; 3) назва чогось, частини чи

органу тіла, утвореного від імені людини [23 Vol. II, p. 1979]. Також у цьому ж словнику зафіксовано похідні лексеми як-от англ. *eponymal*, *eponymic* [23 Vol. II, 1896, p. 1979] «той, що стосується епонімів», англ. *eponymist* [23, Vol. II, 1896, p. 1979] «той, від кого названо країну чи народ», англ. *eponymos* [23 Vol. II, 1896, p. 1979] «титул першого архонта», англ. *eponymous* [23 Vol. II, 1896, p. 1979] «той, хто дає своє ім'я трибі, народу, країні, року чи періоду; засновник», англ. *eponymy* [23 Vol. II, 1896, p. 1979] «надання свого імені».

У словнику Online Etymology Dictionary визначено англ. *eponym* як «той, чиє ім'я стало іменем місця, народу, епохи, установи» [33]. В Oxford English Dictionary зафіксовано такі дефініції: 1) той, хто дав (або припускається, що дав) своє ім'я народу, місцевості чи установі; 2) функціонер, який дав своє ім'я рокові свого правління (у Греції та Ассирії); 3) титул [34]. У 1993 році було додано визначення «власне ім'я, що використовується як загальне; загальна назва або будь-яке іменникове словосполучення конкретного значення, що містить власне ім'я» [34].

У словнику Merriam-Webster наведено схожі тлумачення цієї лексеми: 1) той, від кого або чого щось названо (або так уважається); 2) назва (ліків чи хвороби), що утворена від епоніма [25].

Девід Крістал у The Cambridge Encyclopedia of the English Language подає статтю під назвою «Names into words», у якій йдеться про використання власних назв для творення нових лексем: «When a personal name is used in this way [in the formation of new lexemes], it is known as an eponym, and the process as eponymy» – «Коли власне ім'я використовується таким чином [для формування нових лексем], це називається епонімом, а цей процес – епонімією» [24, p. 155]. Автор також додає, що з терміном англ. *eponym* виникає плутанина, оскільки його використовують не лише для твірних пропріативів, а й для похідних відонімних лексем [24, p. 155].

Французька мова. У французькій мові слово фр. *éponyme* вперше зафіксував словник Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers. Ця лексема зазначена у першому томі (1751) у статті до слова фр. *archonte*: «on y ajoûtoit l'épithete d'éponyme, parce que dans l'année de son administration, toutes les affaires importantes se passoient en son nom» [30 T.1, p. 619] – «[до імені архонта] додавали епітет «епонімний», тому що в році, коли він виконував свої обов'язки, всі важливі заходи проходили під його іменем». Пізніше, у 5 томі (1755 р.) слову фр. *éponyme* присвячена

самостійна стаття: «**eponime, f. m. (Hist. anc.) c'étoit le chef des Archontes. Voyez Archontes*» [30, Т. 5, р. 825] – «епонім – це голова архонтів, див. Архонти». Варто відзначити, що прикметник *eponime тут написаний через -i-, а не через -y-, як у першій статті. Через це сучасні джерела наводять різні дати першої зафіксованої у словниках появи іменника фр. *éponyme*, оскільки йдеться про різні томи одного словника: так, наприклад Ален Рей (фр. *Alain Rey*) у *Dictionnaire historique de la langue française* вказує 1751 рік [29], а *Trésor de la langue française informatisé* – 1755 [36].

У першій половині XIX століття лексема фр. *éponyme* вживалась виключно в своєму першому значенні («той, що дає назву») і стосувалась античної історії. Зокрема у словнику *Dictionnaire Encyclopédique usuel* (1858) вказано, що це слово використовувалось як титул першого архонта, за іменем якого називали рік його правління [28, Т. 1, р. 513]. Це слово у тому ж значенні зафіксовано в «Полном французко-руском словаре», укладеному М. П. Макаровим [16, с. 434] та в *Dictionnaire encyclopédique illustré*, укладеному Арманом Коліном (фр. *Armand Colin*) [27, р. 349].

У 1870 році було випущено сьомий том словника *Grand Dictionnaire universel du XIXe siècle*, де було зафіксовано лексеми фр. *éponyme* (1. *adj. qui donne ou emprunte son nom à quelque chose*; 2. *subst. m. personne ou objet qui donnait ou empruntait son nom à un autre individu ou à un autre objet* – «1. прикм. який дає чи запозичує свої ім'я від чого-небудь; 2. ім. людина або об'єкт, що запозичили чи дали своє ім'я комусь- чи чомусь-іншому» [31, Т. 7, р. 748]) та фр. *éponymie* (s.f., *é-po-ni-mi* – *rad. éponyme, antiq. nom de chose emprunté à une personne ou à une autre chose* – «назва чого-небудь, запозичена від особи чи іншої речі»). Як приклад у словнику наводиться цитата *Valentin Parisot*: «*Une autre série d'éponymies remarquables est celle des lieux et des villes qui portent le nom d'Abyla ou Abila (Val. Parisot)*» [там само] – «інший ряд відомих епонімів – це ряд місцевостей та міст, які носять імена Абіли».

У словнику *Dictionnaire general de la langue française du commencement du XVIIe siècle jusqu'à nos jours* (1890 р.) вказано, що прикметник фр. *éponyme* позначає того, хто дає своє ім'я комусь або чомусь, і може стосуватись богів, героїв, архонтів або ефорів (посадові особи у Спарті) [26, Vol. 1, р. 943].

Словники початку XX ст. надають визначення прикметнику фр. *éponyme* лише як «те, що дає назву», порівняємо у *Petit Larousse illustré, nouveau dictionnaire encyclopédique* (1922 р.): *adj.*

qui donne son nom; subst. celui de neuf archontes qui donnait son nom à l'année – «прикм. той, хто дає своє ім'я; ім. той з дев'яти архонтів, хто дає своє ім'я року» [35]. Поруч подається: іменник фр. *éponymie* 1) *fonction de l'archonte* – «функція архонта»; 2) *liste des archontes éponymes* – «список архонтів-епонімів» [там само].

На сучасному етапі розвитку французької мови слово *éponyme* може бути як іменником, так і прикметником та позначати як твірний онім, так і похідну одиницю. Інформаційний ресурс *Le grand dictionnaire terminologique* відмічає, що іменник *éponyme* може позначати: 1. *qui donne son nom à quelque chose ou, plus rarement, à quelqu'un personne* – «хто дає своє ім'я чомусь чи, рідше, комусь»; 2. *terme qui a été formé à partir du nom d'une personne* – «термін, який утворено від імені особи»; 3. *qui a été formé à partir du nom d'une* – «те, що утворено від імені чогось» [32]. Тим не менш, у *Trésor de la langue française informatisé* наведено лише ті визначення, що стосуються античної культури та позначають того, хто дає назву: 1. *gr. (divinité, héros) qui donnait son nom à un groupe de personnes, en particulier à une cité, à une tribu* – «гр. (божество, герой), що дає своє ім'я групі людей, іноді місту, трибі»; 2. *gr. et romain (magistrat) qui donnait son nom à l'année pendant laquelle il exerçait sa charge* – «гр. і рим. (магістрат), який дає свої ім'я року, протягом якого виконує свої посадові обов'язки»; 3. *(celui, celle, ce) qui donne son nom à quelque chose ou à quelqu'un, à qui l'on se réfère, que l'on vénère* – «(той, та, те), хто дає свої ім'я чомусь або комусь, чого стосується, що вшановує» [36].

Сьогодні прикметник *éponyme* може також уживатись у текстах, що стосуються кіно, музики, інформаційного та аудіовізуального секторів, і здебільшого відповідає українському варіантові «однойменний». Багатозначність цього слова призводить до неточностей, пор. «*album éponyme qui commence par le titre éponyme*» – «однойменний альбом, який починається з однойменного треку». Зважаючи на це, дослідники Jean-Claude Boulanger та Monique C. Cormier запропонували визначати термін *éponyme* як власну назву, що апелятивізувалась без зміни внаслідок втрати ініціальної великої літери та отримання замість неї малої, тобто як специфічний концепт ономастизму («*nom propre qui s'est lexicalize sans autre changement que la perte de la majuscule initiale au profit de la minuscule; le concept est un spécifique d'onomastrisme*» [22, р. 9]).

Українська мова. У словниках української мови для лексеми укр. *епонім* наведено дефініції,

що трактують термін *епонім* як твірну одиницю. Наприклад, у Словнику іншомовних слів за редакцією О. С. Мельничука наведено такі визначення: 1. у давніх афінян перший з дев'яти архонтів, іменем якого позначався рік; 2. особа, яка дає чому-небудь своє ім'я [17, с. 314]. Схоже трактування бачимо у Словнику української мови у 20 томах: 1. у Стародавній Греції – перший із дев'яти архонтів, іменем якого позначався рік. 2. особа, яка дає чому-небудь своє ім'я [20]. Інше значення слова «утворений від власної назви» засвідчене на Порталі української мови та культури: 1. у давніх афінян – перший з дев'яти архонтів, іменем якого позначався рік; 2. у давньогрецькій міфології – бог, герой або людина, що давали назву місту, громаді або року / особа, яка дає чому-небудь своє ім'я; 3. назва річі, процесу або функції, утворена від імені людини [19].

В українських наукових джерелах немає однастайності, а в деяких випадках і послідовності у використанні терміна *епонім*. Дослідниця української термінологічної лексики М. М. Дзюба трактує термін *епонім* як «власну назву, яка стала основою для творення мовного знака з новим значенням» [7, с. 55] та пропонує вважати епонімом будь-яку власну назву, на основі якої утворено нову номінацію [5]. Похідні спеціальні найменування дослідниця пропонує називати «епонімічними термінами» [6]. Таке трактування поділяють Н. В. Бондар [1, с. 71], Л. М. Конопляник [14], О. В. Венкель [3] тощо.

Хоча вищезазначені науковці і дотримуються визначення терміна *епонім* за М. М. Дзюбою, проте у деяких випадках можуть трактувати цю лексему як «утворений, -а, -е від власного імені». Наприклад, у Н. В. Бондар в тій самій статті бачимо: «сучасна медична термінологія багата на епоніми-прізвища, які спочатку позначали тільки конкретних осіб» [1, с. 71–72], де слово *епонім* позначає твірний пропріатив, та «в німецькомовних медичних текстах часто вживається дієслівний епонім *röntgen*» [1, с. 72], де те ж слово позначає похідну лексему.

Іноді замість прикметника *епонімічний*, що його активно вживає М. М. Дзюба, може використовуватись прикметник *епонімний* у тому ж значенні, наприклад, у О. Б. Галицької («сучасна лінгвістика аналізує нові епонімні дієслова у сучасній німецькій мові» [8, с. 120]), В. В. Тарасової («у дослідженні використовуємо термін «епонімні терміни», виходячи із загального розуміння терміна *епонім* (гр. *εἰδωτός* – той, хто дає своє ім'я) – це назва, утворена від імені чи прізвища особи. Тобто епонімними термінами називаємо

одиниці, до складу яких входить власна назва» [21, с. 61]). Проте у В. В. Тарасової паралельно використовується і прикметник *епонімічний*: «епонімічні терміни, будучи органічною частиною наукової термінології, є національними за походженням і формою й міжнародними за поширенням і віддзеркалюють тяжіння наукової мови до національної самобутності» [21, с. 63].

Л. Б. Гаращенко, відмічаючи слідом за М. М. Дзюбою, що «у широкому розумінні епонім тлумачать як власну назву, яка стала основою для творення номінативної одиниці з новим значенням, у вузькому – як термін, утворений від власного імені» [7, с. 55; 9, с. 166], не віддає перевагу жодному із зазначених підходів і використовує лексему в обох значеннях. Наприклад, у своїй статті «Складені терміни з компонентами-епонімами в науково-технічній термінології» у фрагментах «епонім виконує функцію не власного імені, а на синхронічному зрізі – функцію маркера певного поняття, функцію атрибута» [9, с. 166] та «у досліджуваній термінології виділяємо 69 термінів-словосполучень з епонімами у своєму складі» [там само] лексему *епонім* використано у «широкому» розумінні, тоді як у реченні «терміни-епоніми науково-технічної термінології побудовані за такими морфолого-синтаксичними моделями...» [там само] слово *епонім* функціонує вже у «вузькому» значенні. Також дослідниця використовує різні словосполучення із прикметником *епонімічний*, утвореного від терміна *епонім* в його «широкому» або «вузькому» значенні. Зокрема, у словосполученнях *епонімічна назва*, *епонімічна частина* та *відепонімічні прикметники* реалізується «широке» розуміння поняття *епонім*: «...правило Лопиталія, цикл Міллера. Епонімічна назва у таких мовних конструкціях виконує роль конкретизатора загальних понять» [там само]; «...на протизвагу багатоконпонентним термінологічним одиницям, у яких епонімічну частину замінено більш умотивованими елементами» [там само]; «відепонімічні прикметники у складі терміна чи номенклатурного знака мають інтелектуальну інформацію» [там само]. У словосполученнях *епонімічне найменування* та *епонімічний термін* представлено вже «вузьке значення» терміна: «власне ім'я у структурі епонімічного найменування робить його охоронцем історії та культури» [там само]; «складені епонімічні терміни науково-технічної термінології класифікуються за такими тематичними групами» [9, с. 168].

Р. С. Коваль послуговується визначенням терміна *епонім* за В. М. Лейчиком («назва об'єкта або процесу з використанням власної назви»

[12, с. 294]), однак у своїх розвідках використовує лексему радше у значенні «утворений від антропоніма». Це підтверджується ілюстративним матеріалом автора – більшість наведених у роботах прикладів було утворено від прізвищ дослідників. Зауважимо, що в роботі, присвяченій функціонуванню топонімів у термінології фізичної та медичної реабілітації [13], Р. С. Коваль лексему *епонім* не використовує. Л. А. Закреницька також використовує термін *епонім* у значенні «*елемент терміна, утворений від імені відомої особи*» [11, с. 149].

С. І. Лехніцька, досліджуючи пропріативні компоненти в сучасній фармацевтичній термінології, трактує епонімічні назви як терміни, «*утворені від імен чи прізвищ*» [15, с. 444], протиставляючи їм топонімічні назви, «*утворені від назв фірм-виробників*» [там само]. Зауважимо, що незважаючи на наведену дефініцію словосполучення «топонімічні назви», яка у концепції Н. В. Подольської стосувалася б радше терміна *ергоніми*, у розвідці С. І. Лехніцької йде мова саме про топоніми. Дослідниця вказує, що «*у якості топонімічного компонента може вживатися назва міста або місцевості, <> назва країни-виробника*» [15, с. 445], а також відмічає «*зростання кількості фармацевтичних найменувань з топонімічним компонентом, де міститься вказівка на країну або фірму-виробника*» [там само]. Під вказівкою на фірму-виробника С. І. Лехніцька розуміє топонім, який «*може називати район міста, де знаходиться виробництво ліків*» [15, с. 446], що і було відтворено у її визначенні словосполучення *топонімічний компонент*.

У значенні «похідний від антропоніма» термін *епонім* уживається також у Є. А. Карпіловської, наприклад: «*відомо, що до епонімів належать слова-назви на честь (ім'я) першовідкривачів чого-небудь, інакше, на честь того, хто вперше обґрунтував теорію, описав явище, розв'язав рівняння, вивів новий різновид рослин тощо*» [4, с. 171].

На нашу думку, недоцільно класифікувати визначення «власна назва, яка стала основою для творення номінативної одиниці з новим значенням» та «термін, утворений від власного імені» як «широке» та «вузьке» відповідно, оскільки наведені вище дефініції показують енантіосемію значення, а не його розширення чи звуження. Однак, в обох значеннях лексеми *епонім* – як твірної пропріатива і як похідної одиниці – можна говорити про широке та вузьке трактування. У визначенні терміна *епонім* як твірної одиниці вузьким підходом буде віднесення до епонімів лише

антропонімів (простежується у деяких розвідках, присвячених медичній термінології та дериватології). Широким підходом буде зарахування до потенційних твірних епонімів усіх можливих типів власних назв. Коли термін *епонім* розглядається у значенні «похідна відонімна лексема», вузьким підходом буде тлумачити лексему лише як «термін, утворений від власної назви» або «похідний від антропоніма», тоді як широкий підхід охоплює будь-які деономастичні одиниці.

У наших розвідках ми дотримуємось визначення, запропонованого С. С. Ермоленком, який розглядає епоніми як «*вторинні, похідні деономастичні члени того зв'язку між мовними одиницями, яким є епонімія*» [10, с. 198], використовуючи прикметник гр. *ἐπώνυμος* як «названий за чимось», і трактуємо термін *епонім* як відонімну лексему, утворену від власної назви з переосмисленням значення твірної основи. *Епонімія* позначає, відповідно, сам процес такого деономастичного словотвору.

Висновки. Термін *епонім* має античне коріння, і вже в часи Софокла та Арістотеля йому була притаманна полярна двозначність: прикметник гр. *ἐπώνυμος* міг позначати як твірну власну назву, так і похідну деономастичну одиницю. Більш поширеним уживанням слова було використання прикметника для позначення архонта, іменем якого називався рік його правління. Слово із цим значенням було запозичено у французьку та англійську мови, де воно використовувалось на позначення історичної реалії, характерної для грецьких полісів. Згодом відповідні запозичені лексеми почали уживатись для номінації медичних та біологічних термінів, утворених від імен науковців та дослідників, ще пізніше — для будь-яких інших деономастичних одиниць. На сучасному етапі розвитку англійської та французької мов така двозначність може призводити до плутанини.

В українському науковому дискурсі термін *епонім* може уживатись в обох значеннях, і в обох випадках можна говорити про його широке та вузьке трактування. У визначенні лексеми як твірної одиниці вузьким підходом є віднесення до епонімів лише антропонімів, тоді як широким підходом є зарахування до потенційних твірних епонімів усіх можливих типів власних назв. Коли термін *епонім* розглядається у значенні «похідна відонімна лексема», вузьким підходом є тлумачення лексеми лише як «терміна, утвореного від власної назви» або «похідного слова від антропоніма», тоді як широкий підхід охоплює будь-які деономастичні одиниці.

У наших розвідках дотримуємось утворену від власної назви, що виражає широкого підходу до визначення терміна істотно інше, у порівнянні з твірною одиницею, *епонім* та трактуємо його як лексему, значення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондар Н. В. Лексико-семантичні та структурні особливості термінів-епонімів у німецькомовній гастроентерології. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна.* 2017. Вип. 64(1). С. 71–74. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2017_64\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2017_64(1)_26) (дата звернення 18.11.2022)
2. Вейсман А. Д. Греческо-русский словарь. Москва: Типография «Наука». 2011. 1371 с.
3. Венкель О. В. Морфологічно-словотворчі особливості медичних епонімічних термінів сучасної англійської мови. *Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія.* 2013. Вип. 668. С. 11–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf_2013_668_4 (дата звернення: 18.11.2022)
4. Карпіловська Є. А. Вплив суспільних змін на розвиток української мови: монографія. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 440 с. ISBN 978-966-489-439-2
5. Дзюба М. М. Епонім як об'єкт термінознавства: спроба теоретичного осмислення. *Система і структура східнослов'янських мов: До 175-ліття Національного університету імені М.Драгоманова: Зб. наук. праць.* Київ: Знання України, 2009. С. 108–114.
6. Дзюба М. М. Епоніми в українській науковій термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк, 2011. 20 с.
7. Дзюба М. М. Епонімічні найменування в українській науковій термінології. *Українська мова.* 2010. № 3. С. 55–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2010_3_7 (дата звернення: 18.11.2022)
8. Галицька О. Б. Специфіка конотативного значення меркель-епонімів (до "Теоретичного курсу другої іноземної мови (німецької)"). *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологія.* 2019. Вип. 5. С. 120–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2019_5_36 (дата звернення: 18.11.2022)
9. Гаращенко Л. Б. Складені терміни з компонентами-епонімами в науково-технічній термінології. *Лінгвістичні студії.* 2014. Вип. 28. С. 165–170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2014_28_28 (дата звернення: 18.11.2022)
10. Єрмоленко С. С. Мовою власних імен: сучасна українська епонімія в інтерлінгвістичному і міжкультурному контексті. *Українська мова і європейський лінгвокультурний контекст.* 2020. С. 198–233.
11. Закреницька Л. А. Терміни-епоніми в християнсько-богословському дискурсі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки.* 2012. Вип. 29(2). С. 149–151. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nprknu_fil_2012_29\(2\)_47](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nprknu_fil_2012_29(2)_47) (дата звернення: 18.11.2022)
12. Коваль Р. С. Епоніми в термінології фізичної і медичної реабілітації (на матеріалі французької та української мов). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство.* 2015. № 3. С. 293–298. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnufm_2015_3_56 (дата звернення: 18.11.2022)
13. Коваль Р. С. Топоніми в термінології фізичної й медичної реабілітації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2015. Вип. 15(2). С. 60–62. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2015_15\(2\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2015_15(2)_20) (дата звернення: 18.11.2022)
14. Конопляник Л. М. Епоніми в англійській фізичній терміносистемі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2015 №19. Том 1. С. 66–69. URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/20431/1/Епоніми_КЛМ_стаття.pdf (дата звернення: 18.11.2022)
15. Лехніцька С. І. Епонімічний і топонімічний компоненти у фармацевтичній термінології і номенклатурі. *Studia linguistica.* 2013. Вип. 7. С. 443–448. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2013_7_71 (дата звернення: 18.11.2022)
16. Полный французско-русский словарь, составленный Н. П. Макаровымъ. 1-е издание. Санкт-Петербург: Изд-е наследников Н.П. Макарова, 1904. 1150 с.
17. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Головна Редакція Української Радянської Енциклопедії. 1985. 966 с.
18. Софокл. Едіп в Колоні / пер. І. Франка. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Transl/1894/EdipVKoloni.html> (дата звернення: 18.11.2022)
19. Портал української мови та культури. URL: <https://slovnuk.ua/> (дата звернення: 18.11.2022)
20. Словник української мови у 20 томах. URL: <https://services.ulif.org.ua/> (дата звернення: 18.11.2022)
21. Тарасова В. В. Епонімічні одиниці в хімічній терміносистемі сучасних англійської та української мов. *Південний архів. Філологічні науки.* 2019. Вип. 79. С. 59–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pafn_2019_79_12 (дата звернення: 18.11.2022)

22. Boulanger, Jean-Clod, Monique C. Cormier. Le nom propre dans l'espace dictionnaire général: Études de métalexigraphie. Tübingen: Niemeyer, 2001.
23. The Century dictionary and cyclopedia in ten volumes / by Whitney, William Dwight, ed. Smith, Benjamin Eli. NY: The Century Co. 1889–1906.
24. Crystal D. English vocabulary. The Structure of the Lexicon: The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge University Press, 1995. 490 p.
25. Dictionary by Merriam-Webster. URL: www.merriam-webster.com (дата звернення: 18.11.2022)
26. Dictionnaire general de la langue française du commencement du XVII-e siècle jusqu'a nos jours: précédé d'un traité de la formation de la langue... / par MM. Adolphe Hatzfeld,... et Arsène Darmesteter,... avec le concours de M. Antoine Thomas. Paris: Librairie Ch. Delagrave, 1926.
27. Dictionnaire encyclopédique illustré / Armand Colin. Paris: Librairie Armand Colin, 1905. 1030 p.
28. Dictionnaire encyclopédique usuel / publié sous la direction de Charles Saint-Laurent. Paris: Lacroix-Comon, 1958.
29. Dictionnaire historique de la langue française / sous la direction de Alain Rey. 2010. URL: <https://tinyurl.com/k8n5pz7u> (дата звернення: 18.11.2022)
30. Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné sciences, des arts et des métiers / sous la direction de Denis Diderot et Jean Le Rond d'Alembert. 1751–1772.
31. Grand Dictionnaire universel du XIXe siècle / par M. Pierre Larousse. Paris, 1866–1876.
32. Le grand dictionnaire terminologique. URL: <https://gdt.oqlf.gouv.qc.ca> (дата звернення: 18.11.2022)
33. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/> (дата звернення: 18.11.2022)
34. Oxford English dictionary on CD-ROM (v. 4.0). Oxford, 2009.
35. Petit Larousse illustré, nouveau dictionnaire encyclopédique / publié sous la direction de Claude Augé. Paris, 1922.
36. Trésor de la langue française informatisé. URL: atilf.atilf.fr (дата звернення: 18.11.2022)
37. ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ
38. Αριστοτέλης. Ἀθηναίων πολιτεία. URL: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0045%3Achapter%3D22> (дата звернення 18.11.2022)
39. Εὐριπίδης. Ἴων. URL: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0109%3Acard%3D1553> (дата звернення: 18.11.2022)
40. Πausanίας. Ἑλλάδος περιήγησις. URL: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0159%3Abook%3D1%3Achapter%3D5%3Asection%3D2> (дата звернення: 18.11.2022)
41. Σοφοκλῆς. Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ. URL: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0189%3Acard%3D33> (дата звернення: 18.11.2022)
42. Στράβων. Γεογραφικά. URL: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0197%3Abook%3D3%3Achapter%3D4%3Asection%3D2> (дата звернення: 18.11.2022)

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Aristot. Const. Athen.
Eur. Ion.
Paus. Hell. Per.
Soph. OC.
Strabo. Geo.

Αριστοτέλης. Ἀθηναίων πολιτεία.
Εὐριπίδης. Ἴων.
Πausanίας. Ἑλλάδος περιήγησις.
Σοφοκλῆς. Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ.
Στράβων. Γεογραφικά.